

A háborús múlt nehéz terhe Horvátország és Szerbia jövője szempontjából

Brey, Thomas: *Die Kriegsvorgangenheit als schwere Bürde für die Zukunft Kroatiens und Serbiens = Südosteuropa Mitteilungen*, 2017, No.4-5. 68-85.p.

A háború 22 évvel ezelőtt fejeződött be Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában, és csak még jobban megnehezítette a szerbek és horvátok évtizedek óta tartó rossz viszonyát. Horvátországnak és Szerbiának csak akkor lehet közös jövője, hogyha fel tudják dolgozni a fájdalmas múltat. Ha a régió politikusai semmit sem tesznek a háborús múlt feldolgozásáért, akkor a remény a következő generációban rejlik. A tanulmány egy-egy horvát és szerb tankönyvet elemez, amelyekben mindkét oldal elfogultan, egyoldalúan hibáztatja a másikat a háborúért. Jugoszlávia szétesését és a dél-szláv háborúkat sem jogilag, sem tudományosan nem sikerült feldolgozni teljesen. A szerző a mű végén kitér arra, hogy milyen módon lehetne segíteni a két nemzetet a múlt feldolgozásában.

Szerbiának és Horvátországnak nem sikerült az, ami Németországnak igen a második világháború után: a múlt feldolgozása. Évek óta vannak olyan horvát és szerb politikai és társadalmi csoportok, amelyek a már elítélt háborús bűnösöket akarják rehabilitálni és nacionalista politikusokat támogatnak.

Szerbiában, Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában csak néhány bírósági ítélet született a háborús bűnösök ellen. Az amerikai külügyminisztérium 2016-os ember jogi jelentésében élesen bírálta Horvátországot, mivel az alkotmányában nem kezeli demokratikusan a szerb kisebbséget. Még mindig nem kezdődött el a szerbek és bosnyákok visszatelepítése a háború előtti hazájukba. Jogilag még nem döntöttek arról sem, hogy mi legyen a menekültek vagyonaival. Számos értékes történelmi műkincsnek nyoma veszett és a háborús jóvátételről mindenki hallgat.

A következő pontok jellemzik a régió nacionalista társadalmi és politikai légkörét:

- 2017 augusztusában a belgrádi bíróság felmentett 10 vádlottat, akik évekig bűjtették a 2011-ben letartóztatott boszniai szerb katonatisztet, Ratko Mladićot.

- 2017 augusztus elején kormányválság tört ki Horvátországban, ugyanis a koalíciós partnerek nem értettek egyet abban, hogy mi legyen a jasenovaci emléktáblával, amelyet az 1990-es évek elején meghalt horvát katonák tiszteletére állítottak fel. A botrányt a táblán lévő „Fürs Vaterland bereit” avagy a „Készen a hazáért” fasiszta köszönés váltotta ki. A Jasenovacban volt a régió legnagyobb koncentrációtábor a második világháború alatt, ahol (horvát adatok szerint) tízezreket vagy akár (szerb adatok szerint) százezreket gyilkoltak meg. A horvát elnök, Kolinda Grabar-Kitarović azt mondta, hogy ez csak egy „régiszerb köszönés”. Időközben levették a táblát, azonban újra felállították a közelben lévő Novszkában, habár a felirata a „Sieg Heil” avagy „Győzelem, üdv” náci köszöntéshez hasonlít.
- 2017 szeptemberében Milošević egyik bizalmasa, a 69 éves Milorad Vučelić lett a szerb *Novosti* kormánylap szerkesztője. A kommunista Szerbia 8. központi tanácsának (1987. szeptember 23-24.) harmincadik évfordulójára – amely Miloševićet hatalomra juttatta – számos pozitív hangvételű, a történeteket újraértelmező cikk jelent meg a *Novostiban*, annak ellenére, hogy a legtöbb szerb történész egyetért abban, hogy ezen a napon kezdődött Jugoszlávia felbomlása és a többéves háború.
- Ugyancsak 2017 szeptemberében láttak hozzá a horvát politikusok a népszavazás előkészítéséhez. A szavazás célja az, hogy elvegyék a parlamenti kiváltságokat a kisebbségektől. Az alkotmány eddig a kisebbségek (a szerbeken kívül az olaszok és magyarok) számára 8 helyet garantált a 151 parlamenti helyből.

Horvát tankönyv: „A Hazafias háború”

A „Školska knjiga” tankönyvkiadó 2015-ben kiadott kézikönyve horvát, általános és középiskolás történelemtanároknak szól. 2018-ig ez az előírt tananyag ebben a témában.

Az első fejezetben a „Hazafias háborút” „kikényszerített háborúnak” nevezik. A könyv adatai alapján 20.577 ember halt meg a háború-

ban. Egy másik kézikönyv – a háború alatt egészségügyi miniszterként dolgozó Andrija Hebrang könyve – szerint az áldozatok száma 14.154 volt. Az első kézikönyv alapján a horvátországi szerbek 51 százaléka, 582.000 ember menekült el, míg a szerb források szerint ez 79 százalék.

A tankönyv szerint már a 19. századtól az volt a szerbek célja, hogy Horvátország területén egy olyan államot hozzanak létre, amelynek van hozzáférése a tengerhez (az ún. Nagy-Szerbiát). A szerzők szerint Jugoszlávia széteséséért szintén a szerbek hibásak, mivel dominálni akartak a többi jugoszláv köztársaság felett.

A tankönyv írója a horvátokat mind politikai, mind katonai téren békeszeretőnek ábrázolja a szerbekkel ellentétben. „1991 szeptember végén és október elején tetőzött a nagy-szerb agresszió. A JNA és a szerb szövetségek támadást indítottak a horvát hadszíntereken, és figyelmen kívül hagyták a béketárgyalásokat, illetve a horvát kormány és az internacionális közösség kísérletét a konfliktus békés megoldására.” (41.o.)

A horvát tankönyvben nem indokolják meg a bosnyákok és a horvátok konfliktusát, és nem is foglalkoznak vele részletesen. Mindkét területen voltak gyűjtőtáborok, ahova civileket börtönöztek be. Azonban a horvátok itt is jó színben tűnnek fel, mivel „Horvátország diplomáciai kezdeményezéssel próbálta megoldani a tragikus konfliktust.” (56.o.)

A könyv szerint 1995-ös Daytoni békeszerződés elismerte a szerb agresszió hatását, mivel a bosnyák szerbek a terület 49 százalékát megkapták. A szerzők megkérdőjelezzik, hogy a Vihar hadművelet (amelynek során 1995-ben a horvátok visszaszerezték a szerbek által elfoglalt területeket) célja az volt, hogy kiűzzék a szerbeket Horvátországból. Szerintük a „Brioni transzkripciók” (Tudman elnök és katonai vezetők brioni-szigeti beszélgetéseinek átírása) nem hitelesek. A szerzők szerint a szerb propaganda hazugságokat terjesztett a külföldi médiában, és a könyvben a „nagy-szerb agresszió” polgárháborúként van bemutatva, amelyben (az előzőekkel ellentmondásosan) mindenki egyformán bűnös.

A szerzők az 1991. novemberi Vukovári csatát hősiesség győzelemként tüntetik föl, habár még ma is sokan úgy gondolják, hogy Tudman feláldozta a „hősök városát” azért, hogy az országok figyelmét Horvátországra terelje.

Az 1993. szeptemberi goszpiczi katonai hadművelet is áttörő sikernek számít a könyvben, figyelmen kívül hagyva, hogy a Goszpicznál elkövetett háborús bűnöket később az ENSZ vizsgálta. Azt állítják az írók, hogy az 1995. augusztusi Vihar hadművelet során a horvátok nem üzték ki a szerbeket, hanem azok önkényesen hagyták el a területet és költöztek Bosznia-Hercegovinába és Szerbiába. Ennek az volt az oka, hogy a szerb vezetőség azt a hírt terjesztette, hogy a horvát vezetés alatt lehetetlen lesz számukra az élet.

Szerb tankönyv: „A szerbek és Jugoszlávia szétesése – kézikönyv”

A 2017-ben megjelent szerb történelemtanároknak szóló kézikönyv egyértelmű válasz a horvát tankönyvre. A könyv szerint az 1990-es szerb választások után Szerbiában elkezdődött a demokratikus átalakulás: demokratikus intézmények jöttek létre és a parlamentben erős ellenzék működött. Ez a helyzetleírás szöges ellentéte annak, amit más belföldi és külföldi irodalom leír.

A tankönyv szerzői megmagyarázzák a gyakran használt „szerb agresszió” kifejezést. Szerintük a háborút a horvát és bosnyák politikai nyelv azért tünteti fel szerb agresszióként, mivel a nyugati hatalmak valódi szándékát akarják eltakarni. Az elnevezés azt sugallja, hogy a szerbek által meghódított területeken sosem éltek szerbek és teljesen új területet foglaltak el, ami a mű szerint nem igaz.

A NATO-t agresszívnek tartják, ugyanis szerintük beavatkozásával megsértette Szerbia nemzeti jellegét. Milošević hatalomtól való megfosztását – amely nemzetközileg a demokratikus Szerbia születésének órája – is nagyon negatívan tünteti fel a könyv. Arról is szó esik, hogy a jugoszláv és a nemzetközi média lealacsonyította és megsértette a szerbeket Jugoszlávia összeomlásakor.

A szerb tankönyvben a külföldi országok Jugoszlávia és Szerbia sírásójaként tűnnek föl. A szerzők szerint az osztrák-német propaganda a Sarajevói merénylet óta a szerbekre próbálja hárítani az első világháború felelősségét. A közép-európai és nyugati nagyhatalmak a szerb

etnikum feldarabolásán és a vallási konfliktusok felerősítésén dolgoznak, mivel saját nemzetet akarnak létrehozni az etnikai-szerb terület határai mentén. A nyugati országok szerb-ellenes politikájának az a brit meggyőződés az oka, hogy Szerbia mindig is az oroszok első csatasora lesz az Adriai-tenger felől.

A kézikönyv írói úgy gondolják, hogy Szerbia jelenleg teljesen függ nyugattól, és a nyugati országok arra törekednek, hogy beszivárognak a szerb közigazgatásba, társadalomba, gazdaságba és igazságszolgáltatásba. Ezért Szerbiának egy konkrét nemzetközi szövetséges sincs és arra van utalva, hogy nagyhatalmak között zsonglörködjön.

Az egyik fejezet alapján a nyugati országok médiaháborút indítottak a szerbek és jugoszlávok ellen, beleértve az Amerikai Egyesült Államokat, Németországot, Ausztriát, sőt a Vatikánt is. A nyugati média Miloševićet a Balkán Hitlerként demonizálta. A nyugati országok a szerb háborús bűnöket, mint például a srebrenicai mészárlást, pedig szisztematikusan eltúlozzák.

A koszovói háború a tankönyv alapján a koszovói albánok hűtlensége miatt tört ki, és az albánok Szerbia elleni erőszaka a második világháborútól egészen Jugoszlávia széteséséig nyúlik. A könyv szerint a NATO számos civil épületet is bombázott, és olyan nemzetközileg betiltott urán lőszert használt, amelynek sugárzása miatt a mai napig halnak meg emberek.

Ahogy látjuk, a szerbek áldozatként tüntetik fel magukat, akiket évszázadok óta korlátoznak a nagyhatalmak, mivel Szerbia a geopolitikai céljaik útjában áll. A szerbek szerint Jugoszlávia szétesésének kiváltói a szlovének, horvátok és albánok voltak. A szerbek csak megvédték magukat. A világmédia pedig antiszerb érdekeket képvisel.

A horvát látásmód ennek az ellentéte. Szerintük az 1990-es háborúkat a szerb agresszió és a nagy-szerb törekvés váltotta ki. A horvátok mindig csak reagáltak a szerb katonai és politikai agresszióra, és diplomatikusan ajánlatokat tettek. Mivel a szerbek és bosnyákok a horvátok történelmi életterét fenyegették, Horvátországnak muszáj volt beavatkoznia.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a valóság elfogult megítélése és eltorzítása csak újabb nemzeti konfliktusokhoz vezethet. A diákok egyoldalúan és tolerancia nélkül ismerik meg a múltjukat. De mit is tehetünk ez ellen?

2011-ben összefogott több jugoszláv utódállamban működő civil szervezet és létrehozta a REKOM-ot, avagy a *Regionális Bizottságot*, hogy egy millió aláírást gyűjtsenek, és a kormányokat olyan regionális bizottságok létrehozására ösztönözzék, amelyek az áldozatok, elűldözöttek és a háborús bűnösök sorsát tudományosan és előítélet mentesen dokumentálják. Azonban az aláírásoknak csak a fele gyűjt össze. Szerbia, Macedónia és Koszovó államfői megtagadták az aláírásgyűjtést.

A REKOM vezetője, Nataša Kandić a „berlini folyamat” nevű kezdeményezésben látja a múlt feldolgozásának reményét. A kezdeményezés konferenciáit 2014 óta minden évben megtartják, és az EU támogatja a nyugat-balkáni országok együttműködését. Ezen kívül új tankönyvekre és jobb tanárképzésre lenne szükség a szerb és horvát oktatási rendszerben. Zágrábban létrejött a német-horvát „Európai Képzési Központ”, ahol európai képzési terveket dolgoztak ki. Azonban az intézmény 2016-ban bezárt pénzügyi okokból.

Kovács Beáta

Módjában áll-e Kínának meghátrálni – avagy válságenyhítés a népi ellenállás árnyékában

Quek, Kai - Johnston, Alastair Iain: Can China Back Down? Crisis De-escalation in the Shadow of Popular Opposition = International Security, Vol. 42, Winter 2017, No. 3, 6–36. p.

Számos elemző véli úgy Kínán belül és kívül, hogy a közhangulat jelentősen befolyásolja Kína erőfitogtatáson alapuló politikáját a Kelet- és a Dél-kínai-tengeren. Elképzelhetőnek tartják, hogy a kínai vezetésnek az etnikai zavargásokból, a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségekből, a környezet pusztulásából és a gazdaság lassulásából fakadó belföldi bizonytalansággal is szembe kell néznie. Ebből következően a rezsimnek elemi érdeke keménykezű külpolitikát folytatni, hogy elterelje az ott-honi bajokról a figyelmet. Ráadásul a kínai köztudatban tartja magát az a narratíva, hogy Kínát száz éven keresztül megalázták az erősebb imperialista hatalmak, ezért érzékenyen reagál minden, az ország területét